

Khua luống và khấp ở xứ Mường Ca Da

● TRƯƠNG HUYỀN

Mường Ca Da cùng với Mường Khoòng, Mường Đèng, Mường Chiềng Vân là một trong bốn Mường tiêu biểu cho không gian văn hóa của đồng bào Thái ở miền núi phía Tây Thanh Hóa. Huyền tích kể rằng, từ xa xưa lắm khi xứ này còn rất hoang vu, có một người đàn ông bị nước cuốn đến đây may nhờ con quạ dùng lá của cây thuốc hồi sinh trên ngọn núi thiêng ở Cửa Hà cứu nên sống lại. Người đàn ông đó bèn ở lại lập nghiệp, làm ăn giàu có, dựng lên một Mường lớn và làm tạo Mường. Nhớ ơn con quạ đã cứu mình, ông tạo bèn đặt tên Mường là Mường Ca Da (quạ chữa thuốc). Người già trong các bản bảo rằng, cũng chính từ gốc tích xa xăm này đã lý giải về sự ra đời của Khua luống và Khấp đưa nó trở thành linh hồn của xứ Mường Ca Da huyền thoại...

Khua luống và khấp được tổ chức thường xuyên trong các dịp lễ, Tết, đón khách quý, đám cưới, giao duyên, tỏ tình trai gái, trong cuộc vui rượu cần và sinh hoạt đời sống hàng ngày của đồng bào Thái. Để có khua luống chỉ cần một cây gỗ to được khoét rỗng thành lỗ hổng rộng để tạo âm thanh

và những chiếc gậy bằng gỗ vừa tay cầm dài khoảng 1,5 m. Tham gia khua luống thường có từ 10 người trở lên chia thành các cặp trong đó cử ra một người làm cái, một người gõ nhịp và các cặp còn lại dùng những chiếc gậy gõ vào thành của cây gỗ đã rỗng ruột, theo nhịp phách do người làm cái gõ tạo thành một loại âm thanh vừa rộn ràng, chắc gọn lại mộc mạc, giản dị, hòa lẫn với tiếng cồng, tiếng chiêng tạo nên một không khí lễ hội tung bừng rộn rã.

Khua luống bao giờ cũng gắn liền với khấp như hình cùng bóng bởi người Thái đã “bước chân” vào hội thì mọi âu lo, phiền muộn của cuộc sống thường nhật được quên hết và điệu khấp vang lên chính là cái cách để những ẩn ức trong tâm hồn con người được giải tỏa. Khấp là hát theo làn điệu dân ca nhưng cũng có thể là ngâm thơ hoặc trình diễn thơ ca... Lối khấp theo lối thơ tự do nên không bó buộc luật bằng trắc mà chỉ chú trọng các thanh trầm bổng cân đối nhịp nhàng, lời ngắn gọn, dễ nhớ, bởi ngôn ngữ khấp chính dựa trên câu chào, câu dặn thường dùng hàng ngày trong cộng đồng làng bản sắp xếp lại thành thơ. Khấp của đồng bào Thái ở xứ

Mường Ca Da có nhiều làn điệu như khấp xứ (ngâm thơ), khấp chôm huon mơ (hát mừng nhà mới), khấp chôm pợ (hát mừng dâu), khấp chôm pi noọng (hát mừng anh em), khấp chôm chiêng pi mơ (hát mừng năm mới); khấp báo xao (hát giao duyên)...

Trong không khí những ngày xuân rạo rực, nếu lữ khách có dịp dạo bước ghé thăm bản làng của đồng bào Thái ở miền Tây xứ Thanh bất cứ thời điểm nào cũng có thể được lắng lòng theo những điệu khấp tha thiết, êm dịu, thanh thoát, trữ tình, những nhịp khua luống rộn ràng, hân hoan. Khua luống và khấp xứ Mường Ca Da có sức sống vượt thời gian, năm tháng bởi đó chính là âm điệu của trái tim đồng bào Thái cất lên từ lao động sản xuất như phát rẫy, tria hạt, cày bừa, cấy hái, chăm bón ruộng đồng lúa nước, đang vào vụ, đập đập, be bờ, dựng nhà, xuôi bè, kết mảng, đan chài, kéo lưới, cời bếp lửa, - bắc niêng hồng xôi, giã gạo, khua luống, dệt vải, hái bông, chăn tằm, chăn trâu, hái măng, leo cau, treo cây lấy tổ ong mật...